

УДК 343.2

Наталія Савінова,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Інституту права і психології

Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанням виділення завдань кримінально-правової політики держави в сфері забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні. В статті сформульовані основні завдання кримінально-правової політики України в частині її дії на міжнародному та національному рівнях з метою вдосконалення політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правового забезпечення в умовах трансформації суспільних відносин, притаманних інформаційному суспільству.

Ключові слова: кримінально-правова політика, інформаційне суспільство, політика в сфері боротьби зі злочинністю, кримінально-правове забезпечення, вдосконалення законодавства.

Традиційно забезпечення безпеки від злочинних посягань у вітчизняних наукових підходах покладається на політику у сфері боротьби зі злочинністю (далі — пСБЗ) як основного механізму протидії злочинності. Вона сприймається, переважно, як політика внутрішня [1; 2], що повною мірою пояснюється колишньою закритістю суспільства, яка по суті, тривала до нинішніх часів існування інформаційного суспільства (далі — ІС). Натомість, руйнування старої системи суспільних цінностей, неврегульованість відносин, що відбуваються з приводу цінностей ІС, активізація використання інформаційного простору та можливість здійснення впливів на свідомість, у тому числі з використанням ЗМІ, зростання вірогідності здійснення злочинів дистанційно тощо обумовлюють переосмислення підходів до сучасної кримінально-правової політики (далі — КПп), зокрема КПп забезпечення розвитку ІС, у напрямках, яких вимагає сучасний стан суспільних відносин.

Зараз вже неможливо погодитися з акцентом саме внутрішнього спрямування пСБЗ, оскільки сьогодні, коли злочинність може приходити в державу ззовні і виходити з неї за допомогою дистанційних комунікацій, стратегії бороть-

би з нею не можуть замикатися рамками кордонів держави; пСБЗ має бути переважно спільною з відповідними політиками інших учасників міжнародних відносин, бути гармонійною з ними, оскільки в інших випадках втрачатиме ефективність через неможливість застосування єдиних підходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів.

П. Л. Фріс пише: «Кримінально-правова політика, як елемент правової політики держави у цілому, є базою для прийняття управлінських рішень в сфері охорони найважливіших для суспільства благ і цінностей» [3], «форсує законодавчу базу управління боротьбою зі злочинністю, відмежовуючи злочинне від незлочинного, кримінальне від аморального» [4]. Отже, питання прийняття рішень щодо КПп розвитку ІС України прямо належать до компетенції кримінально-правової політики України.

Очевидно, що між пСБЗ та КПп існує зв'язок, який обумовлений стратегічними рішеннями КПп як складової пСБЗ. Проте КПп перебуває не лише у площині політичних рішень, а й охоплює безпосереднє запровадження та застосування відповідних політичних рішень у матеріальному кримінальному праві.

Необхідно повною мірою погодитися з твердженням П. Л. Фріса щодо того, що КПп повністю перебуває у межах пСБЗ [5]. Так, політико-правові заходи міжнародної спільноти, які не лише вимагають боротьби з певними видами злочинів, а й дають конкретні кримінально-політичні вказівки, прямо входять у сферу дії КПп. Зокрема це стосується питань криміналізації та декриміналізації. Питання ж пСБЗ поширюються на прийняття рішень щодо підписання актів, які містять такі вимоги. Хоча містять вони вказівки щодо криміналізації, декриміналізації та обрання стратегічних напрямів, до яких належать і прийняття управлінських рішень щодо приєднання до певних міжнародних актів, однак у частині застосування норм матеріального кримінального такі акти пСБЗ прямо належать до її складової — КПп.

Виходячи з того, що сьогоденне суспільство завдяки розвитку ІС і його ресурсів тісно пов'язане і фактично не обмежене у можливості здійснення транскордонних комунікацій, у сучасному ІС КПп навіть окремої країни не може розглядатися виключно як внутрішня політика, а має сприйматися як міжнародна та/або національна. Вона має поділятися на міжнародну та національну КПп.

Міжнародна КПп є генеральною лінією, виробленою міжнародною спільнотою, що визначає основні напрями, цілі і засоби впливу на злочинність в частині формування норм матеріального кримінального права. Держави ж вільні брати участь у актах міжнародної КПп або ухилитися від цього, керуючись при прийнятті таких рішень

Національна КПп є тією ланкою політики держави, яка реалізується як у середині держави (внутрішня національна КПп), так і на міжнародній арені (зовнішня національна КПп) шляхом прийняття стратегічних рішень щодо запровадження та реалізації у відповідній державі певних заходів матеріального кримінального права.

Відповідно, слід виділити такі завдання національної КПп забезпечення розвитку ІС як центрального механізму КПп розвитку ІС:

1) забезпечення проведення та урахування результатів кримінально-правового прогнозування, у тому числі резуль-

татів наукових досліджень щодо суспільно небезпечних посягань у ІС;

2) криміналізація суспільно небезпечних діянь та декриміналізація злочинів шляхом імплементації у національний закон про кримінальну відповідальність вимог актів міжнародної КПп забезпечення розвитку ІС;

3) криміналізація суспільно небезпечних діянь та декриміналізація злочинів на підставі встановлення соціальної обумовленості криміналізації або декриміналізації, у тому числі на підставі кримінально-правового прогнозування особливостей динаміки суспільних відносин в умовах глобалізації у ІС;

4) забезпечення ефективної реалізації положень закону про кримінальну відповідальність відповідно до сфери його дії, враховуючи особливості ІС;

5) забезпечення вдосконалення національного законодавства шляхом внесення змін та доповнень, а також удосконалення (модернізація) тлумачення окремих норм закону про кримінальну відповідальність в умовах розвитку ІС;

6) внесення на міжнародному рівні пропозицій щодо запровадження напрацювань держави в сфері прогнозування потреб криміналізації та реалізації нових ефективних норм закону про кримінальну відповідальність в умовах розвитку ІС.

Завдання КПп забезпечення розвитку ІС в Україні в цілому зводиться до необхідності приведення у відповідність до реального стану відносин у суспільстві з їх КПп. З цією метою національна КПп має, насамперед, забезпечувати належне спрямування вдосконалення чинного закону про кримінальну відповідальність з урахуванням не лише міжнародних вимог, а й об'єктивних реалій розвитку вітчизняного сегменту глобального ІС.

Враховуючи новітні особливості здійснення відносин між людьми у ІС, виникнення нової та трансформацію раніше відомої злочинності під впливом розвитку новітніх технологій та можливостей ІС, особливу увагу в контексті комплексних завдань КПп забезпечення розвитку ІС слід приділити саме криміналізації діянь, суспільна небезпечність яких актуалізується, зростає або взагалі виникає у ІС.

З точки зору КПп розвитку ІС особливо увагу на сьогодні привертає саме кри-

міналізація, оскільки саме вона може забезпечити кримінально-правову охорону суспільних відносин від новітніх суспільно небезпечних посягань.

Криміналізація як механізм може ґрунтуватися на двох чинниках:

1) необхідності криміналізації певних суспільно небезпечних діянь, що трансформуються або виникають у ІС, якщо така потреба продиктована вимогами міжнародного права — міжнародних вимогах криміналізації;

2) необхідності криміналізації таких діянь, що трансформувалися або виникли у ІС, суспільна небезпечність яких визнана самою державою з урахуванням соціальної обумовленості таких діянь у світі, та в самій країні — національних потребах криміналізації.

Обидві ці причини несуть у собі наперед політичну складову, адже в обох випадках необхідне волевиявлення безпосередньо держави для реалізації, відповідно, криміналізації. Таке волевиявлення в двох наведених випадках неоднакове. У випадку, коли криміналізація відбувається внаслідок вимог міжнародного права, держава має прийняти рішення щодо не лише підписання вказаних актів, а й їх регламентації та імплементації у внутрішнє законодавство та гармонізації з останнім. У випадку визначення необхідності криміналізації певних діянь внаслідок соціальної обумовленості їх суспільної небезпечності держава має прийняти рішення щодо визнання такої обумовленості, виходячи з власного та зарубіжного досвіду оцінки суспільної небезпечності таких діянь і розробивши власні норми кримінального права, ввести їх у закон про кримінальну відповідальність.

Обумовленість криміналізації діянь, які посягають на основні цінності відповідного суспільства, очевидна, а сама результативність КПп, як підкреслює В. І. Борисов, «багато в чому залежить не тільки від законодавства та узгодженої правозастосовчої і правоохоронної діяльності владних органів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, але й, головним чином, від соціально-економічного стану, моралі та правової культури суспільства, нарешті, і від природного бажання більшості пересічних громадян позбавитися злочинності» [6].

Система КПп розвитку ІС має спрямо-

вуватися відповідною КПп на сегменти, які формують (первинні) та використовують (вторинні) основні ресурси ІС. До сфер першочергової уваги КПп в умовах розвитку ІС належить інформаційний простір (у тому числі кіберпростір). До сфери, що потребує особливої уваги КПп входять також освіта, наука та інноваційна сфера. З урахуванням наведеного КПп забезпечення розвитку ІС має охоплювати безпеку спілкування і свідомості населення.

М. В. Костицький вказує, що «українське національне право відбиває, з одного боку, інтереси, потреби, бажання, почуття українського народу на сьогоднішній день, потреби в правовому регулюванні суспільних відносин з огляду на соціальну психологію українців» [7], але сьогодні з цим твердженням важко погодитись. Національне право мало б відбивати ці чинники, але на практиці це далеко не так, через що має місце низка неврегульованих суспільних відносин, посягання на які спровокували ескалацію масового нехтування авторським правом та правом на інформацію, виготовлення і тиражування продукції порнографічного змісту, впливів на свідомість, розбещення неповнолітніх тощо.

Новітні для України суспільно небезпечні діяння, в силу їх системної кількості або за кількістю осіб, що потерпають або можуть потерпати від них, повинні вже сьогодні перебувати в полі зору національної КПп розвитку ІС, проте в більшості випадків національна КПп на факти існування таких діянь не реагує взагалі.

КПп забезпечення розвитку ІС в Україні є сьогодні недосконалою, вона відстає від сучасного стану суспільних відносин не лише в світі, а й в самій Україні, не повною мірою відповідає загальним принципам спрямованості такої політики, не реагує на необхідність своєчасної криміналізації новітніх суспільно небезпечних діянь, спрямованих на інформацію, комунікації, спілкування, свідомість.

Завдання КПп забезпечення розвитку ІС України сьогодні мають зводитися до наступного:

1) *забезпечення належного тлумачення положень КК України, якими забезпечується притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні*

традиційних злочинів, що трансформувалися у віртуальний простір — так званих «трансформованих злочинів»;

2) забезпечення криміналізації на рівні чинного закону про кримінальну відповідальність суспільно небезпечних діянь, які набули особливої суспільної небезпечності під впливом розвитку ІС;

3) належну імплементацію до чинного закону України про кримінальну відповідальність вимог міжнародної КПп забезпечення розвитку ІС з урахуванням особливостей викладення їх ознак зважаючи на основні нормативні конс-

трукції, притаманні вітчизняній теорії кримінального права;

4) підвищення ефективності застосування кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що посягають на основні ресурси ІС, його цінності, зокрема свідомість.

Окремим завданням КПп має виділятися актуалізація потреби включення права на спілкування до переліку міжнародних стандартів та національних гарантій прав людини як одного з прав, що забезпечує природну потребу.

ПРИМІТКИ

1. Миньковский Г. М. О предмете и задачах курса уголовной политики / Г. М. Миньковский // Труды Академии МВД СССР. Уголовная политика Советского государства в свете решений XXVI съезда КПСС. — М. : Академия МВД СССР, 1982. — С. 61.

2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні і правові проблеми / П. Л. Фріс. — К. : Атіка, 2005. — С. 5.

3. Там само. — С. 233.

4. Там само. — С. 17.

5. Там само. — С. 13.

6. Борисов В. І. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки / В. І. Борисов // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць / ред. кол. : Ю. В. Баулін (гол. ред.) [та ін.] — Х. : Кроссрод, 2008. — Вип. 15. — С. 69.

7. Костицький М. В. Соціально-психологічні особливості української нації та проблеми злочинності / М. В. Костицький // Актуальні проблеми боротьби та попередження злочинності : матер. наук.-практ. семінару. — Івано-Франківськ, 2004. — С. 4.

Савинова Наталя. *Основные задачи уголовно-правовой политики обеспечения развития информационного общества Украины.*

Статья посвящена вопросам вычленения заданий уголовно-правовой политики государства в сфере обеспечения развития информационного общества в Украине. Сформулированы основные задания уголовно-правовой политики Украины в части действий на международном и внутреннем уровнях с целью совершенствования политики в сфере борьбы с преступностью и уголовно-правового обеспечения в условиях трансформации общественных отношений, присущих информационному обществу.

Ключевые слова: уголовно-правовая политика, информационное общество, политика в сфере борьбы с преступностью, уголовно-правовое обеспечение, совершенствование законодательства.

Savinova Natalia. *The primary goals of a criminally-legal policy of maintenance of development of an information society of Ukraine.*

Article on the issues of isolation tasks criminally-legal policies of the state in the sphere of information society development in Ukraine. In the paper the basic tasks of criminal law policy in Ukraine in terms of action on domestic and international levels to improve policies in the fight against crime and criminal legal support in a transformation of social relations in the own who were the information society.

Key words: criminal legal policy, information society policy in the sphere of combating crime, criminally-law provision, improvement of legislation.

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 4 (100) 2011

Заснований у січні 2003 р.

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук України,

ТОВ "Юрінком Інтер"

Видавець: ТОВ "Юрінком Інтер"

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 18.11.2009 р.
№ 1-05/5 журнал "Юридична Україна" включено до переліку наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ-2011

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

О. Л. Копиленко —
доктор юридичних наук, професор
(голова ради),	М. І. Панов —
доктор юридичних наук, професор,
О. В. Скрипнюк —
доктор юридичних наук, професор,
(заступник голови ради),	Л. В. Підпалов —
заслужений юрист України,
Л. К. Воронова —
доктор юридичних наук, професор,	Д. М. Притика —
доктор юридичних наук,
В. Г. Гончаренко —
доктор юридичних наук, професор,	П. М. Рабінович —
доктор юридичних наук, професор,
В. В. Коваленко —
доктор юридичних наук,	М. В. Руденко —
доктор юридичних наук, професор,
О. Д. Крупчан —
кандидат юридичних наук,	М. Я. Сегай —
доктор юридичних наук, професор,
Є. Б. Кубко —
доктор юридичних наук, професор,	М. Ф. Селівон —
кандидат юридичних наук,
В. В. Луць —
доктор юридичних наук, професор,	М. О. Теплюк —
заступник Керівника Апарату
Верховної Ради України —
В. Т. Маляренко —
доктор юридичних наук, професор,	Керівник Головного
юридичного управління,
В. К. Мамутов —
доктор юридичних наук, професор,	В. М. Шаповал —
доктор юридичних наук, професор,
Н. М. Мироненко —
доктор юридичних наук, професор,	Ю. С. Шемшученко —
доктор юридичних наук, професор.
Н. Р. Нижник —
доктор юридичних наук, професор,	

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. Д. Крупчан —
кандидат юридичних наук
(голова колегії),	В. М. Махінчук —
кандидат юридичних наук,
В. В. Коваленко —
доктор юридичних наук
(заступник голови колегії),	Н. М. Мироненко —
доктор юридичних наук, професор,
В. С. Ковальський —
кандидат юридичних наук
(заступник голови колегії),	В. Д. Примак —
кандидат юридичних наук,
М. К. Галянтчич —
доктор юридичних наук,	М. Я. Сегай —
доктор юридичних наук, професор,
О. Л. Копиленко —
доктор юридичних наук, професор,	О. В. Скрипнюк —
доктор юридичних наук, професор,
В. В. Луць —
доктор юридичних наук, професор,	І. С. Тимошук —
завідувач редакції періодичних науково-
практичних видань.

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України (протокол № 2 від 23.02.2011 р.).